

La nissaga dels Forcada: fonedors vigatans

Una història de campanes i campaners

En aquesta història que segueix, no ens referim a qui toca les campanes, sinó a qui les fabrica o les fon. Es en aquest sentit que els campaners eren anomenats a Catalunya, *mestres de seny, de signe o senyal*, nom que s'atribuïa a un tipus de campana, que variava també segons les dimensions: *campanes esquelles, petita o gran clotxa* destinada als campanars o a l'interior de l'església. Originàriament -segle V- foren anomenades "paulines" en record al seu difusor St. Paulí de Nol-la, bisbe de la Campània al nord d'Itàlia; territori que acabà per cedir el seu nom a l'instrument de bronze al qual ens referim.

Fins el segle XI, els campaners eren frares transhumants i amb el temps la feina passà a mans de seglars. No tenint lloc o taller per dur a terme les seves obres que haurien requerit un posterior trasllat, els fonedors anaven d'un lloc a l'altre allí on eren requerits treballant a ple camp o al peu del campanar d'on era objecte l'obra en qüestió.

La feina requeria de tota una preparació. Prèviament calia construir un forn o un clot cilíndric al terra on es donaria la forma a l'objecte fabricat. Tal com diu Judit Casals (*Revista AUSA XVI, 1995, pl.202*) "la perícia del mestre en la confecció del motlle era importantíssima perquè d'ella en depenia el volum, la resistència i la sonoritat de la campana". Més endavant i en un doble motlle de cera vindrien els relleus, ornaments i inscripcions que donaven nom i prestigi al seu fabricant o fonedor i gràcies a les quals ens n'ha arribat el seu nom i data de fabricació.

Les campanes eren en el seu inicis fetes en planxa de coure o de ferro; més endavant per tal de millorar-ne el so es descobrí la utilitat del bronze: un aliatge compost d'un 80 % de coure i un 20 % d'estany aproximadament, als que s'hi afegia sovint una certa quantitat de zenc per tal de formar el cos de la peça. La professió artesanal es transmetia regularment de pares a fills, arribant a constituir-ne veritables dinasties de mestres de seny que en el segle XVIII canviaren el nom per bronzistes o forjadors.

No ens hem trobat a Vic, malgrat ser una "ciutat levítica" amb molts temples i oratoris, massa nissagues de campaners o fonedors. Hem de tenir en compte que abans de les desamortitzacions de 1836, Vic comptava, a banda de la Catedral de Sant Pere, amb una vintena d'esglésies, convents i oratoris. Moltes campanes de la ciutat foren treballades per fonedors vinguts de fora de la ciutat ja que les dinasties de campaners tingueren bon estatge en les terres del Llenguadoc, a Perpinyà, al Rosselló, a Narbona i descendint cap a casa, a Girona, Figueres, Banyoles, Olot, Ripoll, Torelló etc. Es per això que directament lligats amb treballs per a la nostra ciutat ens trobem amb noms com Francesc Muntadella fonedor del 1368 a 1383, Francesc Bagur que des de 1397 al 1427 fongué diverses campanes per Vic i la seva comarca, Bertomeu Ferran i Pere ça Font de Cervera que fabricaren la campana capitular per a la Seu de Vic l'any 1451 i Miquel Coromina d'Olot que l'any 1724 fonia l'actual campana de quarts de la mateixa Seu. En total són una mínima part d'un llarg llistat de campaners forans.

Troblem com a fonedor vigatà Ramon ses Comes que a l'any 1417 fongué l'esquella del cor cobrant per a això 7 sous, Joan de Tresvics que fabricà un "seny del lladre" per a la Seu i una "esquella" per a l'altar major, Pere Greugés que al 1504 rep 43 sous per arreglar els "senys" del Monestir de Casserres, Jeroni Domingo que en 1570 fon una campana per a una església de la nostra ciutat. La tríada dels Bernat, Gabriel i Pere Espona que consten com a fonedors de

campanes entre els anys 1578 i 1586, Salvi Bosch i el seu fill Pere, Joan de Riudarenes i el seu fill Lluçia del 1622 al 1662 i finalment Damià Ventulà que l'any 1803 fon l'actual campana de les hores de la Catedral de Vic. Aquest resum tant esquematitzat ens porta inexorablement a parlar de la darrera nissaga de fonedors de Vic.

Els establiments dels Forcada, àmplia família col·lateralment i per herència dedicada a la metal·lúrgia en tots els seus aspectes assoliren gran prestigi a la ciutat des d'anys enllà. Els noms d'Antoni, Fèlix, Manuel, Josep, Miquel i Lluçia apareixen sovint en les cròniques locals en els diferents càrrecs que desenvoluparen en l'ordre social i de l'administració pública. Alguna de les seves botigues s'esmenten per l'art del seu guarniment en les fires de la ciutat. En la de Doménech Forcada i Costa, de la Plaça Major 24, aparegueren els primers rètols en llengua catalana.

Creiem que el primer campaner fou Miquel del qual sabem que a l'any 1808 signà un contracte per fondre la campana major de St. Feliu de Codines. El seu fill Manuel que al 1841 signa per un treball de fosa a l'església de St. Pere de Falgars, és el mateix que juntament amb Mestres de Calaf i Rivera de Solsona fondrà l'any 1823 les actuals campanes del rellotge de l'Ajuntament de Vic.

Els fills d'aquest darrer deurien treballar amb el seu pare. Un d'aquests; Doménech es va instal·lar posteriorment al carrer de Sant Francesc. Josep va morir jove i el tercer fill Miquel és el que podem considerar més entregat a la indústria "campanívola". Tots tres, sobretot Miquel se'ls considera "pertanyents a una antiga dinastia de mestres de seny" proveïdora de campanes a la majoria de cloquers de les comarques d'Osona, Moianès i Guillerries.

De Miquel Forcada i Costa (1828-1886) en tenim moltes més dades. La relació de cerimònies de benedicció, apadrinament i col·locació de les campanes; la seva esveltesa, sonoritat, vibració, relleus artístics, eren sovint motiu de comentaris als periòdics de l'època i encara més si ens imaginem que l'obra -acabada la feina- quedava penjada i exposada sota una arcada de la plaça Major, davant del seu obrador destinada a la contemplació de la gent.

La llista de treballs per a diferents esglésies i campanars civils és notòria; entre d'altres les: parròquies de Manlleu, Centelles, Tortosa, algunes de Sabadell, capella de Caldes d'Estrach, dues campanes per al Santuari de la Bonanova i un llarg etcètera que volem culminar amb la construcció de les dues campanes per al rellotge de l'església del Carme de Vic foses l'any 1862. Cal afegir encara en aquest ràpid passeig sonor la construcció de les dues campanes civils del rellotge de la Universitat de Barcelona i les cinc campanetes que servien per a amenitzar la representació de l'òpera "Mefistófeles" al Liceu del nostre Cap i Casal.

El dia 6 de juliol de 1886 poc després d'un viatge de treball a Mallorca, moria plàcidament a Vic a la seva casa de la plaça del Mercadal, mentre portes enfora, els vigatans, en motiu de la Festa Major, es divertien amb les facècies del correbou. Per aquest temps ja havien mort els seus germans i el seu fill Miquel que havia treballat amb ell. La indústria campanera a Vic desapareixia amb el seu pare. Les properes campanes per a fondre van ser encarregades al campaner de Ripoll. Aquesta notícia ens dona a entendre que Miquel Forcada i Costa, fou el darrer campaner-fonedor de la ciutat.

Miquel S. Cañellas (març 2018)

**(Article refós i ampliat de la Revista Vich 1974; de Miquel S. Salarich*